

STRAND IN BLOEI

OF HOE DE STRANDBLOEMEN GROEIEN AAN ONZE KUST

EEN KLEURRIJKE, LEVENDIGE TRADITIE

Elk jaar opnieuw gebeurt er op het strand tijdens de zomermaanden iets heel bijzonders. Op eens verschijnen er, uit het niets, talloze bloemenkraampjes. Hun koopwaar? Zelfgemaakte strandbloemen van papier. De winkeliers zijn steevast kinderen. Zij schakelen hun ouders en grootouders in om bloemen in allerlei vormen en kleuren te knutselen en maken het kraampje klaar. Trots en vol verwachting stallen ze hun waren uit. Wie wat schelpen heeft, kan die ruilen voor bloemen. Dit ruilproces gebeurt al decennialang. Dat maakt het tot waardevol cultureel erfgoed van de kust. Het strandbloemenspel wordt van generatie op generatie doorgegeven en het verbindt toeristen met bewoners van de kust.

Met Strand in bloei richt Kustergoed de schijnwerpers op deze populaire traditie. Het is immers een fascinerend ritueel dat we willen koesteren en doorgeven. Strandbloemen maken en verkopen is een unieke, levende Belgische vakantietraditie die teruggaat tot het interbellum en nog steeds door veel mensen gedragen wordt. Toch is het niet makkelijk om de historische wortels en evolutie van deze praktijk te vatten. Want het is immaterieel erfgoed, erfgoed dat je niet kunt vastnemen. Dat komt omdat het vooral in de hoofden en handen van mensen leeft. Bovendien is het ook weinig gedocumenteerd, gezien gewoontes en afspraken onder kinderen onderling bepalend zijn. Op hun beurt geven ze hun kennis en kunde later door aan hun kinderen. Interessant detail: elke kustgemeente heeft ook nog eens een eigen strandbloemen-etiquette. Om al die redenen

is dit onderzoeksproject naar strandbloemen vooral gebaseerd op herinneringen, verhalen en sprekende beelden.

HET IS IMMATERIEEL
ERFGOED, HET LEEFT
IN DE HOOFDEN
EN HANDEN VAN
MENSEN

In deze krant nemen we je mee langs de verschillende luiken van het project Strand in bloei. Om te beginnen, graven we in de geschiedenis van het gebruik van de papieren bloemen en strandbloemenkraampjes. Daarbij komen zowel het

vervaardigen van de bloemen, de strandbloemenkraampjes als het schelpengeld aan bod. Bovendien nemen we een kijkje over de landsgrenzen en gaan we na of de strandbloemen ook elders gemaakt en verkocht worden.

Heel wat van de verhalen en herinneringen die je hier leest, werden tijdens vertelnamiddagen in ontmoetingscentra en woonzorgcentra in Middelkerke, Oostende, De Haan en Blankenberge gesproken. We organiseerden in de vier gemeenten van ons werkingsgebied workshops strandbloemen maken. In de bibliotheken verschenen papieren bloemenvelden. Iedereen kon oude en minder oude foto's met ons delen via de website kustergoed.be en de hashtag #strandinbloei. Een aantal van deze prachtige foto's kun je verderop in dit krantje bekijken. Wat je nu in handen houdt is het sluitstuk van het project Strand in bloei.

GESCHIEDENIS p.2
HONDERD JAAR STRANDBLOEMEN

TECHNIEK p.5
AAN DE SLAG

INTERIEUR p.8
BLOEMEN TE KOOP

ECONOMIE p.11
SCHELPENGELD

Strandbloemenkraampje in Heist, 1931.

HONDERD JAAR STRANDBLOEMEN

Van de elite naar de massa

De Belgische kust onderging tijdens de tweede helft van de 19de eeuw een ware metamorfose. In het zog van Leopold I en II trokken vooraanstaande burgers uit binnen- en buitenland naar *la côte belge*. Daar konden ze genieten van een luxueuze vakantie en een 'gezonde' duik in zee. Het toerisme van de elite maakte van de kust een voor hen langgerekt ontspanningsoord. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog telde de Belgische kust zeventien florerende of opkomende badplaatsen.

Een verblijf aan zee was echter voor de meeste mensen op dat moment een verre droom. In de jaren 30 kwam daar verandering in. De wet op de *congé payé* uit 1936 gaf de definitieve aanzet tot het massatoerisme dat na de Tweede Wereldoorlog uit de startblokken schoot. De kustplaatsen, lokale hoteliers en de nationale overheid probeerden de modale Belg ervan te overtuigen zijn of haar vrije tijd aan zee te spenderen. En de rijke badgasten uit de belle époque? Een groot deel van hen trok naar Het Zoute of naar buitenlandse badplaatsen, waar ze verder in stijl van zon, zee en strand konden genieten.

De invoering van de vijfdaagse werkweek in 1960 gaf de Belgen nog meer vrije tijd. En

dankzij de bloeiende economie groeide ook het beschikbare vakantiebudget. Het 'weekendje aan zee' werd stilaan een begrip. Zelfs een paar uur fileleed op weg naar de kust kon de pret niet bederven. Die nam (en neemt) de Vlaming er gewoon bij.

Naast toeristen zaten er natuurlijk ook heel wat kustkinderen met hun voeten in het fijne strandzand. "Wij zaten elke dag op het strand" of "Ik ben op het strand geboren", kregen we vaak te horen tijdens de vertelnamiddagen. Agnès uit Knokke vertelt: "Mijn moeder deed *commerce*, en ik moest de hele namiddag op het strand zitten, want daar was ik koest. *Afgetjokt* kwamen we terug van het strand, we werden geschrobd en dan onmiddellijk ons *bed-*

denbak binnen. Dat was het, en we waren supergelukkig." Het zand, de zee en de duinen boden voldoende vertier om de kinderen van kustbewoners zomerlange dagen zoet te houden.

Plezier en vertier

Voor de ontwikkeling van het kusttoerisme speelden kinderen een belangrijke rol. Zo werden sinds het begin van de belle époque, naar Engels voorbeeld, strandspelen georganiseerd. Die waren bestemd voor kinderen van toeristen, en waren in handen van comités van vooraanstaande toeristen. Ook ondernemingen als Le Soir, Chocolat Jacques, The Daily Mail, Victoria en Spirou/Rob-

bedoes boden spelen aan, als publicitaire stunt. Loop- en springwedstrijden, zaklopen, strandtuintjes of -etalges maken of het maken van beelden uit zand zijn maar een paar voorbeelden van die spannende toernooien. Vooral de fortbouwwedstrijden van Le Soir staan in het collectieve geheugen van menige kusttoerist gegrift.

Minstens even creatief, was het maken en verkopen van papieren strandbloemen. De strandbloemenwinkeltjes bestaan sinds het interbellum, maar misschien ook al langer. In het boek *Met Madame aan zee* van Diane De Keyzer vertelt Marie-Joseph Van der Reydt (*1919) over de "*commerce des fleurs*". Ze verbleef als kind uit de gegoede Brusselse burgerij elke zomer aan zee. In 1929

installeerde Marie-Joseph haar bloemenwinkeltje op het strand van Middelkerke: "We maakten bloemen in crépepapier. Anderen kinderen kochten de bloemen en betaalden met schelpjes. Je zag groepjes kinderen met een 'bloemenwinkeltje' met in het zand geprikte bloemen. Die winkeltjes hadden veel succes." Ook Maria Heyvaert (*1914) vertelt in dit boek hoe ze eind jaren 30 als kindmeid voor een rijke familie op het strand van Westende bloemen maakte: "Na het ontbijt ging ik met de kinderen wandelen of in de tuin spelen. Als het weer goed was, dan ging het naar onze strandcabine. We deden op het strand allerlei spelletjes. We bouwden forten. We maakten een bloemenhof met papieren bloemen. In een zandheuveltje staken we de zelfgemaakte bloemen die we verkochten aan de andere kinderen."

In de zomer van 1938 en 1939 ging 'Meintje' Vanhaverbeke met haar zus 's namiddags naar het vakantiepatronaat in Blankenberge. Er stond een grote tent op het strand met picknickzakjes, schopjes, emmertjes en *pateetjes*. De groep kinderen werd begeleid door twee dames. Af en toe was er een activiteit 'strandbloemen maken' voor de oudste

DE OPKOMST VAN HET KUST- TOERISME EN DE STRANDBLOEMEN- BUSINESS GINGEN HAND IN HAND

meisjes van de groep. Vooral het rode en gele crépepapier viel bij de jonge bloemenmakers in de smaak, herinnert Meintje zich. De kleinere kinderen maakten een put met een verhoogje dat als *comptoir* diende; met een gietertje gingen ze water halen om de toonbank te verstevigen. De andere kinderen van het vakantiepatronaat kwamen vervolgens de bloemen kopen met schelpen. De vraagprijs voor een bloem was zo'n zes schelpen.

Het is moeilijk om de precieze oorsprong van de strandbloemen en de bijhorende winkeltjes te bepalen. Papieren bloemen werden sinds

de belle époque niet enkel gebruikt als versiering bij religieuze feesten, maar ook om het interieur van huizen op te smukken. Papieren bloemen vervelken namelijk niet. Waarschijnlijk is er een link tussen de strandbloemen en de populaire bloemencorso's, waarin, naast echte bloemen, ook *crêpebloemen* een rol speelden. Marie-Joseph Van der Reydt: "Iedere zomer had zo zijn hoogtepunten. Voor mij waren dat zeker de tennistoernooien. Ook het bloemencorso was een evenement dat ik mij goed herinner. Als je wilde meelopen, moest je je helemaal met bloemen versieren. Het allereerste jaar aan zee droeg ik een jurk in tulpenvorm met bloemen van crépepapier. Zelfs mijn fietsje was helemaal in kleine papieren roosjes ingepakt." Naast echte bloemen gebruikte men voor de eerste bloemencorso's van Blankenberge op het einde van de 19de eeuw ook bloemen van crépepapier. De kans bestaat dat de oorsprong van het strandbloemenspel bij de oudere traditie van de bloemencorso's ligt.

Wat de oorsprong van het papierenbloemenspel ook is, vast staat dat de opkomst van het kusttoerisme en de strandbloemenbusiness hand in hand gingen. >>

boven: Papieren bloemen in de processie van Mariakerke en de huidige verkiezing van het bloemenkind als opvolger.

links: Maria Heyvaert op het strand van Westende, 1937.

rechts: Marie-Joseph Van der Reydt op haar bebloemde fiets, 1928.

>>

De toestroom van toeristen tijdens de zomermaanden zorgde voor een groeiend aantal bloemenwinkeltjes. Zowel jonge toeristen als kustbewoners gingen aan de slag met crêpepapier. Simonne Masson (°1922) groeide op in het Hôtel du Commerce in Wenduine, dat werd uitgebaat door haar ouders. De kinderen hielpen vaak mee in het hotel, en daar kwam verrassend genoeg ook crêpepapier aan te pas: "Mijn zus heeft heel wat papieren bloemen gemaakt voor de kinderen van hotelgasten. Het was een soort service die we de klanten aanboden. Ik heb dan ook vaak een bloemenwinkeltje opengehouden met kinderen van cliënten uit het hotel. Zo ook met Pierre Brel, die als kind met zijn jongere

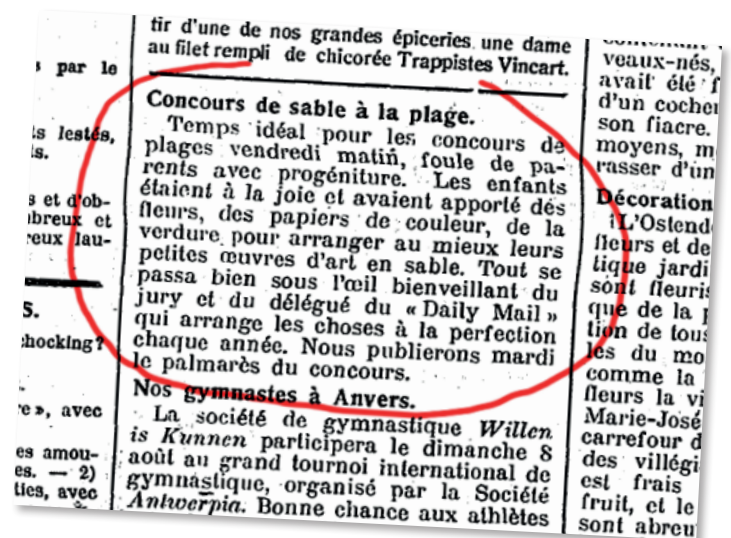
broer Jacques en hun ouders in ons hotel verbleven." Strandbloemenwinkeltjes verbonden op die manier toeristen en lokale kustbewoners. "Want," verzekert Simonne, "wie als kind aan het strand woonde, maakte papieren bloemen." Een dagje strand zag er toen wel anders uit dan nu. "Als wij naar het strand gingen, waren wij volledig gekleed", vervolgt ze. "Wij hadden geen badkostuum of bikini aan, we zaten met een rok en pullover op het strand." Pas in de jaren 30 introduceerden ontwerpers echte badcollecties en deed het bakpak geleidelijk aan zijn intrede.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog viel het kusttoerisme stil. Een aantal badsteden

werd verwoest en kustbewoners moesten ver van de dijk en het strand wegblijven. "Toen ik een jaar of vijf-zes was, kon ik geen zelfgemaakte bloemen meer verkopen op het strand", vertelt Cecile (°1929) uit De Panne, "De oorlog was uitgebroken, het strand werd een gevaarlijk mijnenveld en de toegangswegen tot de dijk werden afgesloten met houten muren." Na de Tweede Wereldoorlog vonden toeristen snel de weg terug naar de kust en konden de dozen crêpepapier en de voorraad schelpengeld van zolder gehaald worden. Strandbloemenverkopers waren *back in business* en zouden – ondanks de sporadische economische recessies – nooit meer echt van het strand verdwijnen.

links: De schelpenschat in een doos van margarine. Knokke, 1933.

rechts: Op 30 juli 1926 vond op het strand van Oostende een "concours de magasins de sable" plaats. De etalagewedstrijd werd georganiseerd door The Daily Mail en zelfs de befaamde fotograaf Maurice Antony was aanwezig om het gebeuren in beeld te brengen. Op de achtergrond is een winkeltje versierd met papieren bloemen, 1926. © Maurice Antony.

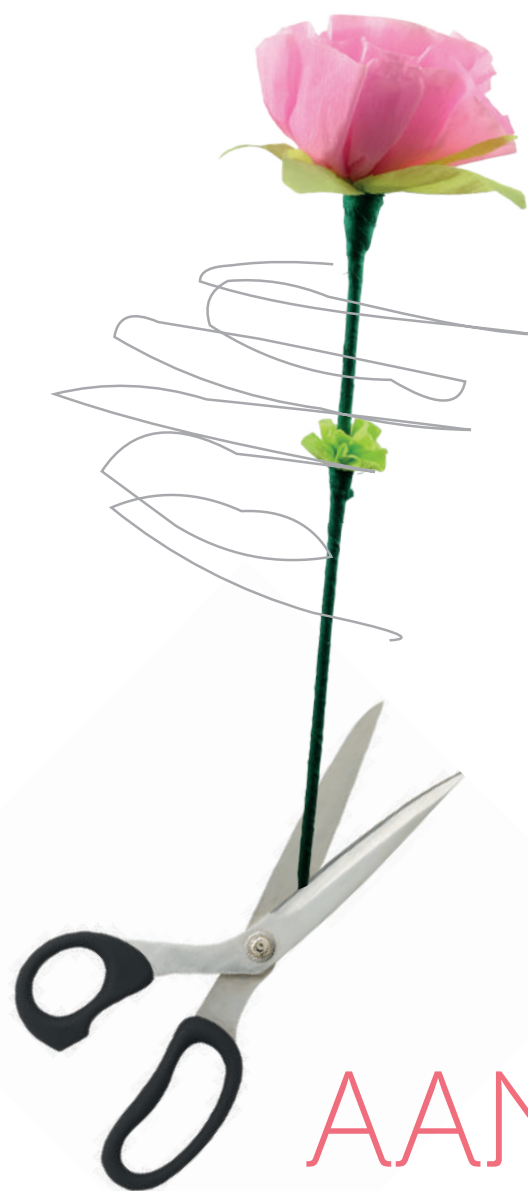

boven: Berichtgeving, Le Carillon, 31 juli 1926.

links: Postkaart van uitgever Van Mieghem. Oostende, ca. eind jaren 70 begin jaren 80.

onder: Een bloementafereel op de dijk van Blankenberge, ca. 1950.

Zijdepapier als materiaal vinden we vooral terug in het interbellum. Crêpepapier daarentegen is een constante gebleken. Het is nog steeds hét papier om bloemen mee te maken. Die papiersoort is flinterdun en wordt ook al lang gebruikt. Verrassend weetje: crêpepapier is tijdens de Eerste Wereldoorlog ontwikkeld door het bedrijf Kimberly-Clark, bestemd voor de filters van gasmaskers. Iets later, begin van de jaren 20, werd het papier verwerkt in damesverbanden. Blijkbaar was de markt daar nog niet klaar voor, de verbanden waren geen succes. Het zachte en absorberende papier verwerkte Kimberly-Clark later in de eerste Kleenex-tissues.

AAN DE SLAG

Ingrediënten voor een prachtige strandbloem

Sinds het interbellum bestaan strandbloemen in alle kleuren, vormen en formaten. De eerste papieren bloemen werden gemaakt uit vellen zijdepapier of crêpepapier - *rekpapier* in het Oostends. Ook zilverpapier was in de jaren 30 erg gegeerd. De moeder van Riet Van Loo, die in 1935 op het strand van Koksijde bloemen leerde maken, vond dit *metaalpapier* dankbaar materiaal om mee te werken, "als je daar met een schaar over gleed, krulde het bloemblaadje mooi."

Met crêpepapier onder de arm en de natuur als inspiratie, gingen de mama's, oma's en kinderen aan de slag. "Wij hadden geen voorbeeldboekjes om bloemen te maken", verklaart Denise Molleman uit Oostende (°1926), "je zette daar de schaar in *gelik dat je goesting had*." Er verschenen margrietten, rozen, tulpen, chrysanten en gladi-

olen op het strand, de een al duurder dan de ander. Maar ook zelfverzonnen bloemen, zoals de *bollebloemen* die Simonne Masson maakte, vielen in de smaak.

Toen Simonne klein was, werden de strandbloemen aan een lange ijzerdraad bevestigd en in het zand gestoken. Toch waren er op het strand ook bloemen met een echte steel te vinden. Al was het best moeilijk om geschikte stokken te bemachtigen. De beboste duinen van De Haan bleken een goede voorraadkamer. Zowel Nicole Bogaert (°1924) als Eveline Laridon (°1960) vonden er in hun kindertijd de grondstoffen die ze nodig hadden. Ook takken uit het park kwamen van pas, want "als kind ben je vindingrijk!" lacht Annie Storme (°1945).

Zo lang de voorraad strekte, konden de strandbloemenmakers hun materiaal kopen in de lokale *strandbazaars*. Die verschenen samen met de toeristen op de dijk. In *De Bazar*, een strandwinkel die Paul Top vanaf eind jaren 70 uitbaatte in De Haan, kon je zowel ongekleurde als groene houten stokjes kopen. Er

bestonden korte en langere versies. Sommige handelaars zaagden de lange stokjes in twee en verkochten ze voor een iets lagere prijs. "Ze lieten zich dus goed betalen voor hun zaagwerk", grapt Paul. Voor beginnende knutselaars, kwam er een iets duurder pakket op de markt. Dat bevatte langere stokken en andere kleuren dan het klassieke rood, geel, blauw en groen. Er zat ook een voorbeeldmodel in het pakket, want "in de duurdere speelgoedwinkel kwamen ook oma's die nog nooit een schaar in hun handen hadden gehad. Met het voorbeeldmodel waren ze zeker van een goed resultaat en een tevreden kroost." Soms moesten de handelaars ook zelf de handen uit de mouwen steken: "Maar mijnheer, hoe begin je daar eigenlijk aan?", weerklonk het toen. "Dan moest je als handelaar, in een volle winkel, in vijf minuten een bloem in elkaar flansen. Het was geen schitterende bloem, maar het kind was gelukkig en wij ook. Als de verkoop slabakte, kwamen onze strandbloemvaardigheden goed van pas, dan maakten we van restjes crêpepapier nieuwe strandbloemen. We zetten ze buiten

in een emmer zodat de mensen er – bijna letterlijk – over vielen. De beste reclame!"

>>

De Bazar, een strandwinkel die Paul Top vanaf eind jaren 70 uitbaatte in De Haan. Marie-Joseph Van der Reydt knutselt met haar vriendinnetjes papieren bloemen. Middelkerke, 1929.

>>

In de meeste strandbazaars en winkelketens vind je ook vandaag nog het materiaal om strandbloemen te maken. Hans Coene van Gercotoys, een groothandel in strandspeelgoed, merkt dat klanten nu minder knutselpapier kopen dan vroeger. Enerzijds is het lang verblijf sterk verminderd. Vroeger kwamen families voor enkele weken naar de kust, waardoor ze veel tijd hadden om te knutselen. Anderzijds heeft de opkomst van de elektronica voor ander tijdverdrif gezorgd. "Het materiaal dat we nu aanbieden is nog altijd identiek aan wat er vijftig jaar geleden verkocht werd", vertelt Hans. "Met als enige verschil dat er nu soms kleefband gebruikt wordt in plaats van de binddraad. Maar de kwaliteit van het papier is nog steeds dezelfde." Doorwinterde strandbloemenmakers spreken dit echter tegen. Stevig papier is tegenwoordig moeilijk te vinden.

Het papier om bloemen te maken vind je vandaag wel in veel meer kleuren dan vroeger. Nu is er zelfs papier met motiefjes verkrijgbaar. Er zijn ook decoratieve mogelijkheden en technieken bijgekomen. Zo worden bloemen met stiften en *pijpenkrabbers* versierd, en hier en daar wordt weleens iets gelijmd. Stokjes worden niet altijd omwonden met crêpepapier, maar soms ook met groene tape. En af en toe verschijnen er ook zowaar strandbloemen uit andere materialen, zoals papieren servetten. Sommige strandbloemenverkopers vinden die bloemen minderwaardig. On-

danks deze kleine toevoegingen en variaties, zijn de onderdelen en benodigdheden voor een mooie strandbloem dezelfde gebleven.

Strandbloem op grootmoeders wijze

Maar hoe maak je nu een strandbloem? Die techniek wordt van generatie op generatie doorgegeven. Ze kan verschillen naargelang de tijd en plaats, maar ook van familie tot familie. Mama's en oma's maken bloemen voor hun (klein)kinderen en leren hen al doende de kneepjes van het vak.

Katrien Vervaele (*1954) kon als kind beroep doen op de creativiteit van haar oma: "Onze bloemen werden gemaakt door mijn grootmoeder, *memée*, die bij ons thuis inwoonde. Ze maakte korte bloempjes met gesnipperde blaadjes, wat grotere met bloembladen die ze met een schaar wat liet omkrullen, en ook van die lange slanke. Kunstig was ook hoe ze aan één steel verschillende bloemen bevestigde. Dat waren dan gladiolen. Crêpepapier in heel wat verschillende kleuren lag dus 's zomers regelmatig op mijn grootmoeders keukentafel. En houtjes stokjes en van die dunne metaaldraad." Soms maakten grootmoeders zulke mooie bloemen dat voorbij-

gangers er geld voor wilden geven. De papieren narcissen van de grootmoeder van Dani (*1953) vielen erg in de smaak. "We rolden met een beetje speeksel smalle sprietjes papier voor de meeldraadjes. Dan knutselden we het kelkje waar we de blaadjes aan vastmaakten. Soms kleurden we de blaadjes in, zodat de bloem verschillende kleurvariaties had."

Sommige kinderen leerden het vervaardigen door met hun ogen te stelen. Annie Storme, geboren en getogen in Oostende, maakte in de jaren 50 elke zomer bloemen: "Er waren veel kinderen uit het binnenland die vroegen hoe wij dat deden. We legden het hen uit en dan begonnen ze zelf te prutsen. Die bloemen waren verre van volmaakt, maar om hen een plezier te doen kochten we ze voor één of een halve panier. Wanneer ze de techniek uiteindelijk onder de knie hadden, was hun vakantie aan zee voorbij."

In Annes tijd waren strandbloemen iets voor meisjes: "De jongens waren echte kwajongens. Ze schopten ons bloemenkraampje kapot en duwden ons met ons gezicht in de bloemen!" Yolande Deboysere (*1925) maakte hetzelfde mee in de jaren 30: "Ze pakten mijn bloemen af en smeten ze in de *bassin*." Toch waren er ook jongens die een kraampje bouwden en er bloemen verkochten. Tegenwoordig is de strandbloemenhandel een spel van en voor iedereen.

van boven naar onder:
Twee jongens verkopen bloemen op het strand van Middelkerke, 1938.
Voor het stokje van je strandbloem kan je ook échte stokken gebruiken, uit de duinen of het bos.
Strandbloemen maken is een familieonderneming. Mariakerke, 1966.
"Stoere mannen houden van strandbloemen", Blankenberge, 2016.

GEZOCHT!

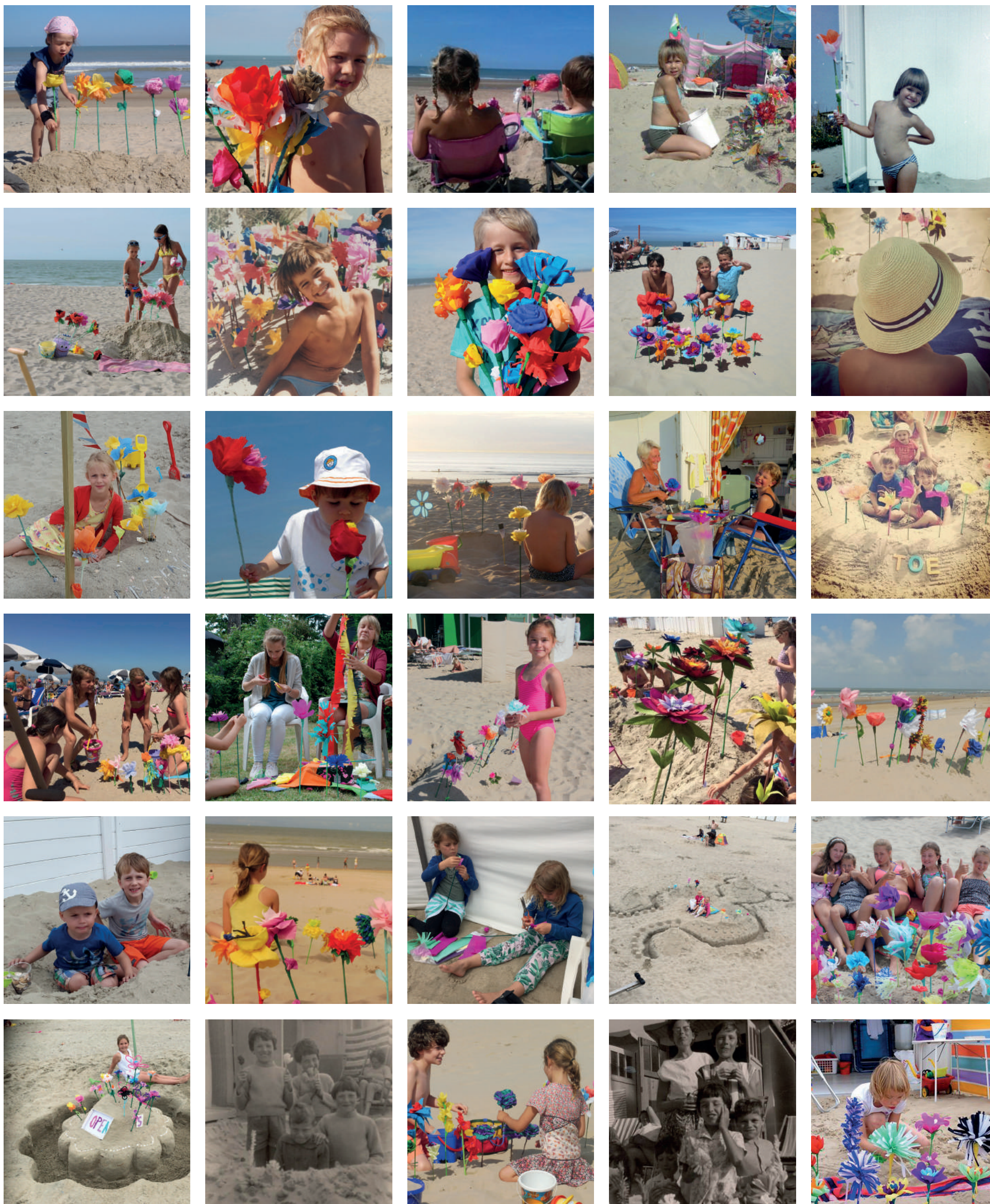
Martine Vandermaes was in de jaren 60 een fervente bloemenmaakster. Ze vervaardigde haar bloemen het liefst met *Kakadu-papier*. Dat was sterk en gemakkelijk te modelleren papier, verpakt in een witte wikkel waarop een grote papegaai prijkte. Zij is al lang vruchteloos op zoek naar dit papier uit haar jeugd. "Als ik weet dat er ergens een oud strandwinkeltje sluit of uitverkoopt, ga ik langs om te vragen of ze nog *Kakadu-papier* hebben liggen. Een 25-tal jaar terug lukte dat soms, nu niet meer."

Weet jij waar er nog *Kakadu-papier* te koop is? Laat het ons weten!

ONLINE BLOEMENTAPIJT

Heel de zomer lang stuurden mensen foto's in van hun favoriete strandbloemenherinnering; hier een kleine bloemlezing. Benieuwd naar meer: www.kustergoed.be

BLOEMEN TE KOOP! BLOEMEN TE KOOP!

Wil je een succesvolle strandbloemenhandelaar worden? Dan heb je niet alleen kleurrijke papieren bloemen nodig. Ook een mooie, aantrekkelijke winkel is een must. Volg dit stappenplan en word een topverkoper!

STAP 1

Zoek een mooi en goed zichtbaar plaatsje in het mulle zand.

STAP 2

Graaf een grote put, en werk deze af met een zitbankje. Zo heb je als bloemenverkoper een comfortabele plek.

STAP 3

Gebruik het uitgegraven zand om een afgeplatte berg te maken om je bloemen in te etaleren.

STAP 4

Prik je bloemen zorgvuldig in de toonbank en versier je winkel met schelpen, vlaggetjes of andere creatieve spullen.

STAP 5

Verwelkom je klanten met een bordje waarop je de naam van je winkel of een andere aantrekkelijke boodschap schrijft.

IK VERSIERDE HET WINKELTJE SOMS MET VLAGGETJES, DIE KREEG JE BIJ DE DIJKSPELEN VAN VICTORIA, LE SOIR, PASHO EN CHOCOLAT JACQUES.

Ronny Van Troostenberghe, Middelkerke (*1956)

Muzieknotatie van het liedje "Venez acheter au Bon Marché...". In samenwerking met Resonant.

DE LAATSTE JAREN VERSCHIJNEN ER OOK POPPETJES UIT CRÊPE-PAPIER OP HET STRAND. DIT BLIJKT GEEN NIEUW FENOMEEN TE ZIJN. IN DE JAREN 60 EN 70 DOKEN DEZE PAPIEREN MANNETJES AL EENS OP: "DE PAPIEREN POPJES WAREN EEN RAGE VOOR EEN JAAR, EN DAN VERDWENEN ZE WEER. EEN PAAR JAAR LATER WAS ER WEER IEMAND DIE DAARMEE BEGON."

Tineke, Middelkerke (*1957)

Nu zijn de poppetjes dus helemaal terug van weg-geweest én vereeuwigd in Feest op het strand, het handboek van Karin Van Hoorick.

TOEN MIJN KINDEREN KLEIN WAREN, NAMEN WIJ EENS EEN GROTE BOOMSTAM MEE NAAR ONZE STRANDCABINE. WE MAAKTEN ER EEN TOTEMPAAL VAN EN ETALEERDEN ER ONZE STRANDBLOEMEN OP. ZO VIEL ONZE WINKEL GOED OP!

Eveline Laridon, De Haan (*1960)

La boutique est ouverte!

Ondanks het feit dat de strandbloementraditie al zo'n honderd jaar oud is, is de werkwijze ongewijzigd. De strandbloemen en de strandbloemenwinkeltjes worden vandaag nog steeds gemaakt zoals tijdens het interbellum. Sylvia Birnbaum (*1930) vertelt in haar memoires *Sylvia's story* hoe zij en haar broer Henry elke ochtend hun winkel klaarmaakten voor verkoop: "Elke ochtend groeven we een grote put om in te zitten en vervlachten we de voorzijde om als toonbank te dienen. We maakten het zand plat en egaal met onze hand of, als we ons werk grondiger wilden doen, met een stof-fen zakdoek die we vulden met zand. Daarna begon de zoektocht naar schelpen; enkel schelpen waar geen brokje van was, werden als munt geaccepteerd. Eens ons emmer-tje vol was, schuimden Henry en ik de winkeltjes af op zoek naar bloemen. [...] We maakten nooit onze eigen bloemen, want we hadden geen crêpe-papier of binddraad. Elke dag opnieuw, moesten we onze winkel vanuit het niets opbouwen, maar de schelpen die we verdiend hadden, namen we wel mee naar huis als startkapitaal voor de volgende dag."

Sylvia Birnbaum verbleef met haar Joodse familie in 1938-1939 in Oostende nadat ze Leipzig ontvlucht waren. Sylvia, toen acht jaar, was zich echter van geen kwaad bewust en beschouwde het verblijf in Oostende als een van de leukste 'vakanties' uit haar kindertijd. Daar namen strandbloemen een belangrijke plaats

in. In haar memoires beschrijft ze hoe bij de opening van de winkel steevast een Frans liedje werd gezongen: "Elke ochtend vond je op het strand zeker een dozijn verschillende strandbloemenwinkeltjes. Van zodra de winkel open ging, zong de winkeluitbater "Venez acheter au Bon Marché, la boutique est ouverte." Dat was voor ons het signaal om ons naar de winkel te haasten en er de prijs te vragen van de verschillende papieren bloemen die in de zand-etage geprikt waren. Henry dong af naar 'une poignée', of een handje vol schelpen. Ik betaalde altijd, want mijn handen waren kleiner. Eens we een voorraad van minstens vijf mooie papieren bloemen in verschillende kleuren hadden aangelegd, keerden we terug naar onze eigen winkel, zongen we het openingsliedje en wachtten we op de kopers."

Ook heel wat andere getuigen die we spraken, maakten vermelding van dit liedje. Chris Dumon (*1951) uit Nieuwpoort leerde het liedje van haar mama (*1925), die als kind in Middelkerke aan het strand zat. Zij vertelde: "Als we zagen dat we weinig klanten hadden, begonnen we het liedje te zingen, zoals een marktkramer die zijn marktwaar aanprijst: 'Venez acheter au Bon Marché, la boutique est ouverte. Venez acheter au Bon Marché, la boutique est fermée.'" Mijn vriendinnetjes kenden dat liedje niet, en ook mijn eigen kinderen hebben het nooit gezongen."

Het strandbloemenliedje lijkt vooral populair te zijn geweest tijdens het interbellum. Het verdween waarschijnlijk na de jaren 50. Het is ook niet verwonderlijk dat het liedje

in het Frans werd gezongen. De mensen die toen naar zee kwamen, waren veelal welstellende, Franstalige Belgen. In Oostende circuleerde er na de Tweede Wereldoorlog echter ook een Nederlandstalige versie: "Kom kopen, kom kopen, de winkel is open." De vernederlandsing heeft zich ook op het strand doorgezet.

Strandwinkelvriendjes

Heel wat Nederlandssprekende kinderen leerden op het strand een mondje Frans, dankzij de interactie met anderstalige strandbloemen(ver)kopers. "Ik maakte meestal bloemen tijdens de zomervakantie omdat er dan veel toeristen aan de kust waren. Als zij bij mijn bloemenkraampje langskwamen, vroegen ze meestal in het Frans hoeveel de papieren bloemen kostten. Als we dan de prijs zeiden, klaagden ze 'Oh, c'est très cher.' Maar we lieten ons niet doen, hoor!" vertelt Cecile (*1929) uit De Panne. Verschillende getuigen herinneren zich dat ze bloemen verkochten aan 'de Fransche'. De interactie met buitenlandse of anderstalige toeristen leverde soms grappige anekdotes op. Tineke uit Wenduine kreeg een vijventwintigtal jaar geleden een Engels gezin over de vloer van de bloemenwinkel van haar kinderen: "De vader van het gezin haalde zijn portefeuille boven om onze papieren bloemen te kopen. Wij hebben hem dan uitgelegd dat we de bloemen niet voor geld, maar voor schelpen verkochten. Het gezin ging vervolgens schelpen zoeken en kocht er vijf bloemen mee. 's Avonds kwam de vader nog eens langs om te

vragen wat hij nu echt moest betalen voor die vijf bloemen. 'Niets', zei ik, 'want je hebt al betaald met schelpen!'"

Soms ontstonden er hechte vriendschappen onder de bloemenverkopers, over de grenzen van de taal heen. "Elke zomer zagen wij op het strand hetzelfde gezin uit Charleroi. Zij hadden net als wij een cabine en verbleven een maand aan zee. Wij hebben jaren met die kinderen gespeeld, de ene zorgde voor het winkeltje van de ander als die even bloemetjes ging kopen. >>

Sopraan schoon op het strand etaleert mijn dochtertje papieren bloemen. Natuurlijk vind ik ze de aller mooiste van het land.

'Pas jij op mijn winkel, papa?' Voor ik ja kan zeggen huppelt zij met een emmer schelpen naar de concurrentie van crêpe.

Lichtzijdig als haar moeder weet zij me te versieren. Herinneringen rekenen af. De zee rinkelt als wisselgeld.

*Gedichten,
Mark Van Tongele, p. 179*

>>

Het waren echt strandwinkelvriendjes geworden”, vertelt Chris Dumon (*1951). Vaak zetten kinderen van naburige cabines ook een coöperatie op poten. Dat verliep als volgt. De mama’s nemen in hun strandstoel plaats en knutselen ijverig met crêpepapier, de kindjes graven een zandwinkeltje uit, overleggen hun verkoopstrategieën en houden voor elkaar een oogje in het zeil wanneer hun coöperanten op prospectie gingen of even de zee indoken. Heel wat mensen die strandbloemen een warm hart toedragen, prijzen de verbondenheid die het spel onder kinderen teweeg brengt. Kinderen komen in contact met elkaar en merken dat ze elkaar wonderwel begrijpen.

Strandbloemenwinkelwedstrijd

Een originele, aantrekkelijke strandbloemenboetiek uitbouwen is een echte kunst. En nu en dan hebben de meesters van het vak hun krachten gemeten. Zeker vanaf de jaren 50, maar misschien al vroeger, werden tijdens de zomermaanden in Nieuwpoort wedstrijden georganiseerd voor de mooiste strandbloemenwinkel. Het initiatief kwam van Jeanine Jamée, een dame die zich haar

hele leven heeft ingezet voor strandspelen in Nieuwpoort. Ze organiseerde fortbouwwedstrijden, zaklopen en nodigde de kamelen van Chocolat Jacques uit. Voor drie of vijf omslagen van chocoladerepen kon je plaatsnemen op een kameel. De gelukkige werd dan gefotografeerd op de rug van ‘het schip van de woestijn’.

Deze strandbloemenwedstrijden hadden ook altijd een bepaald thema. Chris Dumon (*1951) uit Nieuwpoort nam, samen met haar zus en broer, elk jaar deel aan de strandbloemenwedstrijden en sleepte mooie prijzen in de wacht. Zoals een strandbal, een vlieger of een schop. Verkleed als ‘Hawaiënetjes’, met een rokje van papier en een krans van papieren bloemen rond de hals, deden Chris en haar zus in 1956 mee aan de wedstrijd met ‘folklore’ als thema. Haar vader had een mooie zandwinkel gemaakt, versierd met echte Sint-Jacobsschelpen, een grote Sint-Jacobsschelp-zandsculptuur en strandbloemen in gele en oranje tinten. Enkele jaren later kaapte haar jongere broer zelfs de hoofdprijs weg op de wedstrijd rond het thema ‘de zee’. Chris vertelt: “Mijn papa had voor de winkel van mijn broer een put gemaakt in de vorm van een boot, met een demer, koorden en een visnet dat als zeil diende. In de boeg waren witte en blauwe strandbloemen geprikt en ook

het visnet hing vol met papieren bloemen. Verkleed in een papieren matrozenpakje won mijn broertje toen de eerste prijs.”

Ook Celina Caprara (*1953) houdt mooie herinneringen over aan de wedstrijden in Nieuwpoort. Haar nicht en neef wonnen in de jaren 70 mooie prijzen, waaronder een fiets en een opblaasbootje. “De oma van mijn nicht en neef, mevrouw Rogiers, en haar dochters Jacqueline en Yvette waren lang bezig met de voorbereidingen van het winkeltje en de papieren kleidij. Daardoor hadden ze altijd veel succes met het resultaat!”

Toen Jeanine Jamée op het einde van de jaren 70 als tachtigjarige te oud werd om strandspelen te organiseren en niemand het initiatief van haar overnam, verdwenen de bloemenwinkelwedstrijden van het Nieuwpoortse strand. Het is onduidelijk of er ook in andere badsteden gelijkaardige strandbloemenwinkelwedstrijden georganiseerd werden. Onderstaande affiche over een ‘Concours de plage’, georganiseerd door La Dernière Heure, doet vermoeden van wel. De affiche kon echter niet gedateerd worden en ons onderzoek heeft tot nu toe niet meer informatie opgeleverd. Verschillende getuigen vertellen wel dat er in verschillende kustgemeenten wedstrijden waren om je fiets of *billenkar* met

crêpepapieren bloemen te versieren. Dat gebeurde onder meer in Middelkerke in de jaren 70 en in Oostende in de jaren 60.

Sinds de eeuwwissel verschijnen in verschillende gemeenten opnieuw echte strandbloemenwinkelwedstrijden. Vaak bepaalt een jury per leeftijdsgroep de winnaars en wordt er heel wat speelgoed als prijzengeld uitgedeeld. In de zomer van 2016 werden in De Haan en Wenduine maar liefst vier wedstrijden gehouden. Onderstaande foto’s geven daarvan een impressie.

van boven naar onder, van links naar rechts.
 “Grand concours de plage organisé par La Dernière Heure”.
 Chris Dumon en haar zus als ‘Hawaiënetjes’ tijdens strandbloemenwinkelwedstrijd in Nieuwpoort, 1956.
 Strandbloemenwinkelwedstrijd in Nieuwpoort, ca. 1975-1980.
 Strandbloemenwinkelwedstrijd in Wenduine, 18 juli 2016

"Als we onze winkel openden, was het Henry's beurt om het schelpengeld in ontvangst te nemen, want hij had grotere handen. De strandbloemenwinkeltjes hielden ons de hele dag zoet. Soms, wanneer we te lui waren om schelpen te verzamelen, gingen we langs de verschillende winkels en roddelden we over hun bloemen of zochten we gewoon ruzie. Ons Frans werd vanzelfsprekend beter." (Sylvia Birnbaum, *Sylvia's story: a memoir*, p. 48)

SCHELPENGELD

Strandbloemen koop je niet met geld maar met schelpen. Maar niet overal betaal je een bloem met de eerste de beste schelp. Er zijn strikte regels die van badplaats tot badplaats en ook doorheen de tijd verschillen. Eenmaal je op de hoogte bent van de lokale gebruiken, kan de zoektocht naar geschikte schelpen beginnen. Ben je tevreden met je vondsten, dan zoek je je favoriete strandbloemenwinkel om je slag te slaan. Probeer een zo goed mogelijke prijs te bekomen – gebruik eventueel enkele truiken van de voor – en ga naar huis met de mooiste strandbloem.

Over handjes en schelpen tellen

Bloemen worden doorgaans betaald met een handvol schelpen. Of met een exact aantal schelpen van een specifieke soort. De dubbele handjes met een mengeling van verschillende schelpen werden vroeger *poignée* (Frans voor 'een handvol') of, verbasterd, een *panier* (Frans voor 'mandje') genoemd. Ook de term 'polleke' duidt op. Tegenwoordig is 'handje' de geijkte term voor deze manier van betalen.

In sommige badplaatsen, zoals in Blankenberge, worden al sinds het interbellum alle soorten schelpen als munt geaccepteerd. Op andere plaatsen zijn kinderen strenger. Zo zijn in Oostende en Wenduine mosselen, oesters of

zwaardschedes ten strengste verboden. Dit is niet altijd zo geweest: in de jaren 30 werden alle schelpen nog door elkaar gebruikt. Vanaf de jaren 80 kwamen de Amerikaanse 'messen' of zwaardschedes ook in onze wateren voor en overheerste deze invasieve familie de inheemse soorten. Deze schelpen werden vanaf dan niet meer aanvaard omdat ze zo overvloedig aanwezig waren.

Ook in De Haan worden handjes geteld. Nicole Bogaert (*1924) betaalde als kind bloemen met handjes vol grote strandschelpen. De mooiste bloemen kocht ze met wenteltrapjes of *des tourelles*. Vanaf de jaren 60 werden daar ook andere schelpen, met uitzondering van mosselen en messen, in de handjes toegelaten.

Elders betaal je de fleurige strandbloemen met gepaste munt. In Knokke, het uiterste puntje van de Belgische Oost-

kust, wordt al decennialang enkel en alleen met zaagjes, in de volksmond *couteautjes* betaald. De schelpen moeten er in perfecte staat zijn. Een beetje verderop, in Heist, waren *couteautjes* in de jaren 50 en 60 eveneens de gangbare munt. Het vissersdorp onderscheidde zich van het mondaine Knokke. Hier werden de schelpen niet geteld, maar moest je met *paniers* vol *couteautjes* betalen.

Aan de Middenkust worden vooral handjes geteld, behalve in Middelkerke, Westende en Bredene. Zo wordt in Bredene nog steeds betaald met het zeldzame wenteltrapje, hoewel deze soort tegenwoordig in de bodemfauna van de Belgische kust zo goed als niet meer voorkomt. Op het strand van Westende en Middelkerke kon je tot in de jaren 70 strandbloemen kopen met grote strandschelpen en wenteltrapjes. Alleen schelpen in perfecte staat werden aanvaard. >>

SCHELPEN ALS BETAALMIDDEL

Tegenwoordig kan je op de Belgische stranden alleen papieren bloemen kopen met schelpen. Maar vroeger, lang voor onze tijdrekening, werden schelpen in Amerika, Azië, Afrika, Australië en zelfs hier en daar in Europa als munt gebruikt. Vooral de

kaurischelp (*Monetaria moneta*, Linnaeus 1758) was een veelgebruikte handelsmunt. Deze schelpensoort komt uit de Indische en de Stille Oceaan en groeide uit tot het meest gebruikte betaalmiddel van de handelsnaties van de Oude Wereld. De kauri is overigens ook het langst gebruikte betaalmiddel: vanaf de dertiende eeuw voor Christus in de 20ste eeuw had deze schelp een monetaire waarde. De wet van vraag en aanbod bepaalde de waarde van de kauri. Zo was een kauri in afgelegen gebieden veel meer waard dan in belangrijke handelscentra.

Niet overal werd met de kaurischelp betaald. In West- en Centraal Afrika werd vanaf de 15de eeuw een tijd met de *N'zumbu* betaald, de kleinste soort van de *Olivancillaria nana*. Dit waren

broze, olijfvormig gedraaide schelpjes met paarsachtige randen. In het 16de-eeuwse Congo zouden de schelpjes zelfs het enige betaalmiddel geweest zijn. Ook delen van schelpen konden als geld dienst doen. Zo betaalden de Maya's in Centraal-Amerika met schijfjes van de rode delen van de spondylusschelp. De Chumashstammen in Californië vervaardigden lensvormige kralen uit de schelp van de caracolito. Deze kralen werden doorboord, aan een snoer gehangen en geslepen. De waarde van het snoer varieerde naargelang de graad van afwerking en de kleur.

Het gebruik van schelpengeld is in de loop van de 20ste eeuw verdwenen. Maar wist je dat je via LETS Oostende (*Local Exchange and Trading System*) diensten kunt ruilen? Om een boodschap te doen of een taart te laten bakken, kun je nog steeds met (virtuele) schelpen betalen.

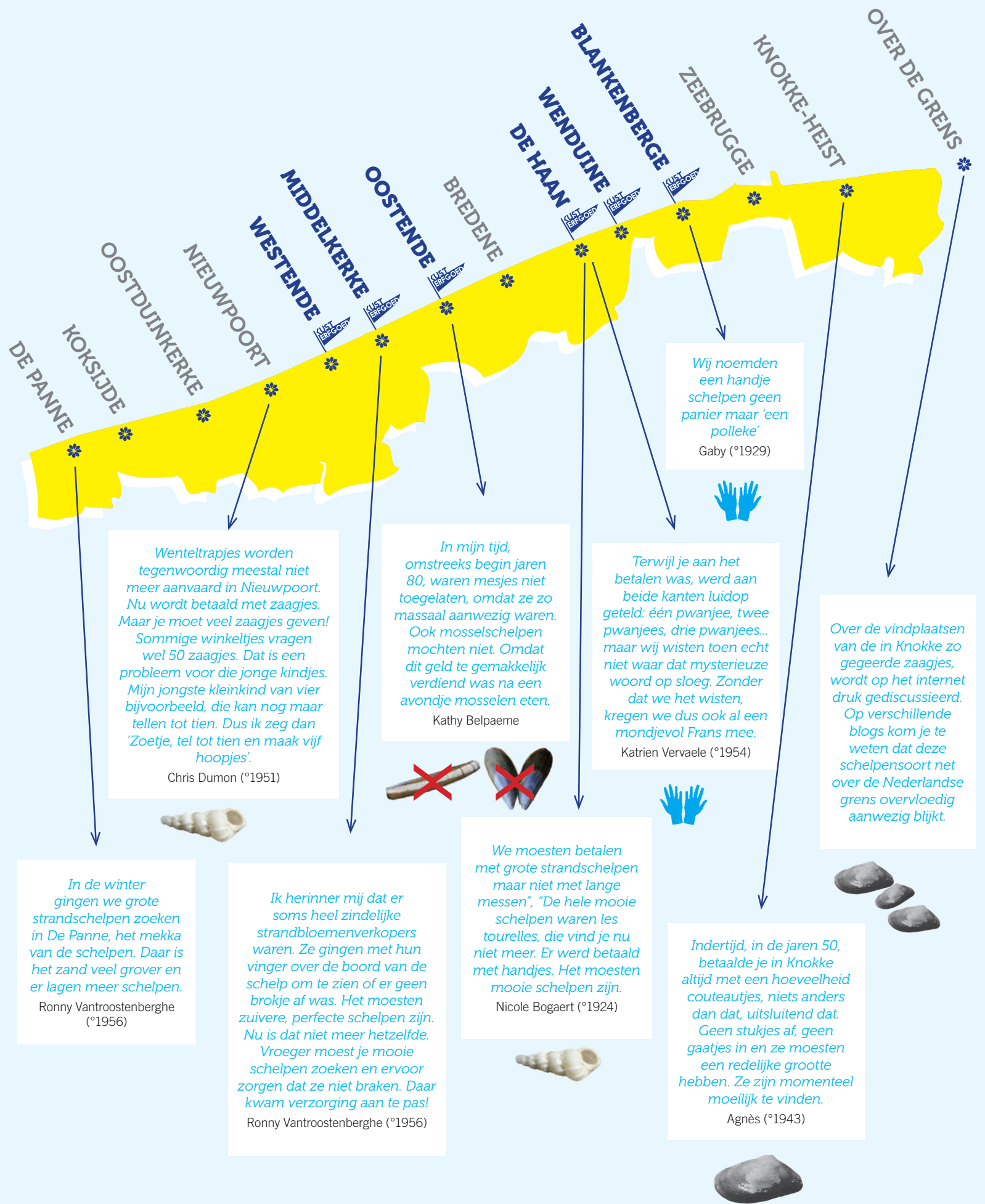
DE TRUKEN VAN DE FOOR

Schelpen zijn kostbaar. De bedoeling is dan ook om zo weinig mogelijk te betalen voor je bloem. Hier zijn kinderen bedreven in. Er zijn zelfs enkele bekende handigheden. Maar... laat je niet vangen!

1 Als je een bloem aankoopt, zorg er dan voor dat het kind met de kleinste handen betaalt. Is het jouw beurt om schelpen te ontvangen? Laat dan een van de oudere kinderen, die met de grootste handen, dit doen.

2 Je moet steeds scheppen met beide handen, daar kun je niet onderuit. Doe alsof je handen vol schelpen zitten, terwijl je toch niet al te veel schelpen opschept. Opgelet: de omstaanders houden de transacties zorgvuldig in de gaten. Een variant op deze truc is een handje gedeeltelijk met schelpjes en gedeeltelijk met zand vullen. Ook hier wordt streng op toegezien.

3 Tel je de schelpen? Toon dan nooit je volledige voorraad schelpen wanneer je op koopjesjacht bent. Steek je kostbaarste schelpen in een potje en bewaar je voorraad op een veilige plek. Als verkopers zien hoe rijk je bent, drijven ze de prijs snel op.

MET WAT IN DE ENE BADPLAATS EEN KLEINE GOUDMIJN IS, KUN JE EEN PAAR KILOMETER VERDEROP GEEN ENKELE BLOEM KOPEN.

>>

Een constante doorheen de tijd: met wat in de ene badplaats een kleine goudmijn is, kun je een paar kilometer verderop geen enkele bloem kopen.

"De betaalmiddelen verschillen van badplaats tot badplaats", vertelt Tineke. "Toen ik kind was in de jaren 60 werd er in Westende en Middelerke betaald met grote strand-schelpen, zo'n zes à vijftien schelpen voor een bloem. Deze schelpen waren in Westende zeldzaam, terwijl je ze in Wenduine in overvloed vond. Wanneer we op bezoek gingen bij vrienden in Wenduine, kregen we twee emmers vol grote strandschelpen mee naar huis en gaven we hen kleine strandschelpen in ruil. Wat zeldzaam was, daar werd indertijd mee betaald."

Vanaf de jaren 80 werd er overgeschakeld naar zaagjes. En ook de strandbloemenverkoopers aan de Westkust maken in dezelfde periode de omschakeling van wenteltrapjes en grote strandschelpen naar zaagjes.

Waar ligt de oorzaak van deze evolutie? Jan Seys van het Vlaams Instituut voor de Zee stelt dat "langetermijn veranderingen in schelpdierbestanden de strandbloembetalers dwingen om af en toe hun 'munt' in waarde te gaan herzien, met als motto: 'hoe zeldzamer de schelp, hoe meer waard'".

Schelpen verzamelen

Wanneer je weet waar je met welke schelpen kunt betalen, kan je zoektocht beginnen. Schelpen verzamel je tegenwoordig in een strandemmer of plastic zak. Tot en met de jaren 80 gebruikten kinderen vaak waspoedertonnen om hun schelpjes te vervoeren.

Schelpen vind je vooral op het harde zand aan de waterlijn. De meeste kinderen zoeken hun schelpjes zelf, maar sommigen kunnen rekenen op een helpende hand. Colette Louwagie (*1932) uit Middelerke had negen kinderen. Ze vertelt: "Als mijn vent eerder op het strand was dan wij - hij was redder aan zee - zocht hij langs de vloedlijn schelpen voor de kinderen, zodat zij voldoende schelpengeld hadden wanneer de strandbloemenwinkels openden."

Andere kinderen steken zelf de handen uit de mouwen en beginnen aan de, soms gevaarlijke, zoektocht naar schelpjes. De beste vindplekken zijn namelijk de golfbrekers, *bris-lames* in de volksmond. Stormen zorgen voor een grote 'schelpenoogst'. "Je ging best schelpen zoeken in de winter, na een storm waarbij de wind aanlandig was", vertrouwt Dirk Vantorre (*1957) ons toe. "De zuidenwind blies het oppervlaktewater weg waardoor

het water van de bodem naar de kust kwam en alle soorten schelpjes met zich meebracht. We waren regelmatig op het strand en zochten in de winter schelpjes met het oog op de zomer, nog voor de toeristen er waren."

Niet altijd schelpen?

Strandbloemen koop je dus met schelpen. Maar op deze regel bestaan ook uitzonderingen. De zelfgemaakte bloemen werden soms geruild voor andere spulletjes. Zoals chocolade of potloden. En zelfs voor echt geld verwisselde hier en daar een strandbloem van eigenaar. Bij het bloemenkraampje van de familie Vantorre werd wel eens water bij de wijn gedaan. "Als je bijvoorbeeld niet genoeg schelpjes had voor een bloem, dan kon je eventueel bijleggen met een bloemetje dat hetzelfde aantal *paniertjes* waard was", vertelt Dirk (*1956). Sommige strandbloemenhandelaars ruilden zelfs bloemen zonder dat er schelpen aan te pas kwamen. "Als je een mooie bloem had, dan kwam er wel eens iemand zonder schelpjes vragen om te ruilen", herinnert Janke Timmerman-de Vries (*1941) zich. "Oké, maar dan moeten we van jou drie bloemen krijgen", zeiden mijn kinderen dan." >>

De kostbare wenteltrapjes van Tineke.

SPRAAKVERWARRING

In Knokke koop je bloemen met zaagjes, in de volksmond *couteaux* of *couteautjes* genoemd. Wanneer je *couteaux* letterlijk vertaalt naar het Nederlands, is het maar een kleine misstap naar de Amerikaanse zwaardschede, in de volksmond *scheermessen*, *messschelpen* of ook wel *messen* genoemd. Met deze messen kun je in Knokke echter nergens betalen.

van links naar rechts:

Een bloemenwinkel net over de grens. Cadzand, 1982.

Steek je kostbare schelpen in een klein potje wanneer je op koopjesjacht gaat.

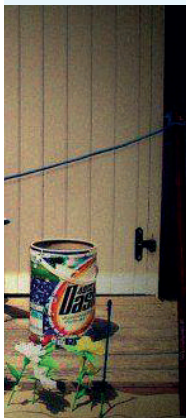
In onder meer Oostende, De Haan en Blankenberge betaal je nu met handjes vol schelpen.

De waspoederton als schelpenschatkist staat in het collectieve geheugen van de meeste kustbewoners gegrift.

Bloemenverkoop in de jaren zeventig: soms werd ook een bloem voor een bloem geruild.

Ga schelpen zoeken bij eb of na een storm.

Samen sta je sterk: baat samen met je vrienden een strandbloemenwinkelje uit.

>>

De kleine ondernemer

Door het strandbloemenspel leren de kinderen al doende de basisprincipes van de economie: vraag en aanbod, onderhandelen over de prijs en met winst doorverkopen. Maar ze leren ook 'durven': "De traditie van strandbloemenboetiekjes leert de kinderen heel wat levenslessen en *skills*", vat Martine Vandermaes, samen. "De kinderen moeten als echte ondernemers te werk gaan. Ze moeten ervoor zorgen dat hun aanbod in orde is, ze gaan op prospectie - bekijken wat de concurrentie te bieden heeft -, ze kopen bloemen in aan een lage prijs om zo materialen te recyclen, ze leren soms bloemen kopen die ze niet zo mooi vinden, om die dan te 'recyclen' en door te verkopen, én omdat de verkoper van die bloemen dan ook bij hen langskomt, ze leren veel over prijssetting. Met een strandbloemenwinkel krijgen kinderen ook ruimte om binnen bepaalde grenzen op ontdekking te gaan: de kinderen moeten bijvoorbeeld tussen twee golfbrekers blijven, maar ze leren weggaan en terugkeren naar hun ouders. Ze leren lef te hebben, ze leren ook veel over talen en gebarentaal. Als kind steeg de spanning toen er Franstalige kinderen bloe-

men wilden kopen. Aangeven hoeveel handjes je wou lukte vlot, duidelijk maken dat de handjes nog gevulder moesten vormde een uitdaging, je leerde voor jezelf opkomen. En oma of een oudere zus was in de buurt om je te steunen."

Het einde van de zomer

Aan alle mooie liedjes en dus ook aan de zomervakantie komt een einde. Tegen die tijd durven sommige bloemenwinkelverkopers wel eens een soldenperiode in te lassen of hun verlepte bloemen met korting te verkopen.

En wat gebeurde er met de schelpen en de bloemen wanneer de kinderen terug naar huis gingen? Dat verschilde van gezin tot gezin. "Mijn moeder had in haar kinderjaren een succesvolle bloemenwinkel op het strand", schrijft Heidi Vandebussche. "Oma maakte de mooiste bloemen en er werd grof 'geld' betaald voor de creaties uit papier. De laatste dag van de zomervakantie kocht een jongen haar hele winkeltje leeg. Mama blij, want ze had emmers vol schelpen verzameld. Helaas... ze kon of mocht die schelpen niet bijhouden tot volgend jaar. Ze moest met pijn in

het hart de emmers 's avonds op het strand legen. Het jaar erop zorgde ze dat ze de laatste dag van de vakantie zelf bloemetjes ging kopen en liet het verkopen voor wat het was."

Andere kinderen mochten hun buit na een grondige wasbeurt wel mee naar huis nemen: "Meestal bewaarde ik de schelpen in een trommel van waspoeder", vertelt Dirk Vantorre (°1957). "Die zat dan halfvol of zelfs driekwartvol en dan kon je daar je bloemetjes ook bijsteken."

Op het einde van de zomer koop je best zo veel mogelijk bloemen! Bloemenwinkel in Koksijde, 1935.

EEN BRITS BLOEMENOFFENSIEF...

Soms proberen ook buitenlandse kinderen de strandbloemenhandel naar hun hand te zetten. In *Wars and shadows*, de memoires van David Fraser (°1920-2012) beschrijft de auteur hoe de plannen van zijn broer om de bloemenhandel te beïnvloeden, een ongewenst effect had:

"Tijdens de zomervakantie huurden we een huis in Het Zoute, aan zee. [...] Op het strand, waar we een groot deel van onze dag doorbrachten, waren de kinderen in de ban van een bijzonder spel. Ze maakten papieren bloemen, bouwden winkeltjes en kochten de bloemen van elkaar met emmertjes vol schelpen. [...] Mijn broer Alistair hield alles nauwlettend in het oog en bedacht na een tijdje een plan. [...] Hij wilde een monopolie van bepaalde bloemen creëren zodat hij voor die bloemen hoge prijzen kon aanrekenen. Wanneer we door deze tactiek enorme hoeveelheden schelpen hadden vergaard, kochten we de bloemen opnieuw van de (verarmde) kopers. We dreven winkel na winkel het faillissement in. Ik herinner me dat we na een dag of twee handel drijven schoon schip hadden gemaakt met de winkeltjes op het strand. We voelden ons onoverwinnelijk. Toen deden we een belangrijke ontdekking. Om de handel opnieuw te laten opstarten, moesten we kinderen schelpen lenen zodat zij iets konden kopen. Eigenlijk leerden we veel – nooit opnieuw was ik een Belg te slim af."

DE HANDEN UIT DE MOUWEN | WORKSHOPS

We hielden verschillende workshops strandbloemen maken. Zo trokken we naar Middelkerke, Blankenberge, Oostende en Wenduine. Daar leerde onze creatieve vrijwilligersploeg - met Resi, Sophie, Pascale, Nancy, Annelies, Nathalie, Caroline, Inge en Rita - zo'n 250 jonge en oudere enthousiastelingen uit heel Vlaanderen de kneepjes van het strandbloemenvak. Het zijn nieuwe ambassadeurs voor het kustergoed.

Tijdens de workshop maakten de deelnemers twee bloemen. Een voor zichzelf en een voor het bloemenveld in de bibliotheken van de gemeenten waar de workshops plaatsvonden. Deze bloemenvelden kun je nog steeds online bewonderen op onze website kusterfgoed.be.

PAPIEREN BLOEMEN IN HET BUITENLAND

De papieren strandbloemenwinkeltjes lijken een unieke, Belgische traditie te zijn. En daar mogen we best trots op zijn! Sommige kinderen heb in het verleden een poging ondernomen om de strandbloemenbusiness over de grenzen te introduceren. Tot dusver zijn die initiatieven zonder succes gebleven. "Mijn kleindochter probeerde enkele jaren geleden om een strandbloemenverkoop in Vlissingen op te starten. Het lukte langs geen kanten, de mensen wisten niet wat hen overkwam", vertelt Janke. Eva Vandebon, die enkele jaren geleden naar Spanje verhuisde, houdt de traditie daar levendig: "In Madrid hebben wij een Vlaamse club. In juni heb ik tijdens een picknick papieren bloemen gemaakt met de kinderen. Die kennen deze traditie echt niet. Ze waren dan ook heel blij met hun bloemen."

boven: Strandbloemenverkoop: een unieke, Belgische traditie.

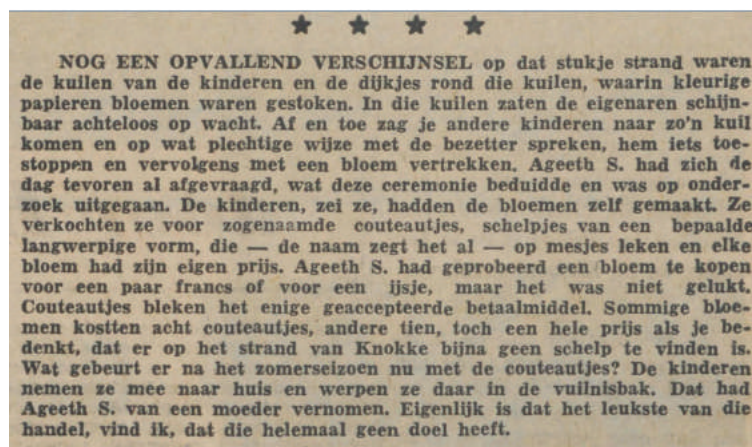
onder: "Op het strand van Knokke", De Friese Koerier, 30 juli 1966.

Het gebruik van bloemen uit crêpepapier vind je wel overal te wereld terug. We vermelden al de bloemencorso's waarbij papieren bloemen gebruikt worden om wagens te versieren. Dergelijke bloemencorso's bestaan in de Vlaamse corso-steden Blankenberge, Loenhout, Sint-Gillis-bij-Dendermonde, Blankenberge, Ternat en Wommelgem. Maar je vindt deze fleurige optochten ook in Nederland, Spanje en zelfs in Zuid-Afrika.

Papieren bloemen zijn vaak belangrijke symbolen die tijdens religieuze feesten en dodenherdenkingen gebruikt

worden. Zo worden in de Noord-Mexicaans dorpen van de Mayo en Yoeme tijdens de Paasweek veel echte, maar ook papieren bloemen gebruikt, als versiering voor altaren, kerken, dorpsgebouwen en huizen. Tijdens de Mexicaanse Dag van de Doden, de *Dia de los muertos*, duiken de papieren bloemen ook op. De familiegraven worden dan vrolijk versierd met echte en papieren bloemen, kleurrijke papieren slingers, kaarsen en allerhande offers. Ook in Bali spelen bloemen een belangrijke rol bij rituelen die met de dood te maken hebben. Zo worden de zwarte en gouden doods-kisten er uitgebreid voorzien van echte en papieren bloemen.

In Victoriaans en Edwardiaans Engeland (eind 19de, begin 20ste eeuw) waren kunstbloemen erg geliefd. De tutorial *'Flowers that fade not'* uit 1922 toont zelfs hoe je zo'n papieren bloem volgens de regels van de kunst vervaardigt. Het is de ideale manier om je interieur op te fleuren, stelt de publicatie, want: deze bloemen vergaan niet. Je vindt het filmpje op onze website!

SLOT

Het is een mysterie hoe vanaf de jaren 20 een papierenbloemen-spel ontstaat dat tot in de puntjes is uitgewerkt. Je maakt bloemen van papier, prikt ze in een toonbank van zand, zingt een liedje om klanten te lokken en neemt – afhankelijk van de kustplaats waar je je winkeltje uitbaat – een bepaalde soort schelpen in ontvangst in ruil voor je koopwaar.

Werd dit spel geïntroduceerd door een dagblad als *Le Soir*? Kwam een comité van vooraanstaande toeristen ermee op de proppen, geïnspireerd door de bloemencorso's? Brachten Engelse toeristen de papieren bloemen naar het vasteland? Of komt het mooie spel voort uit de fantasie van enkele vindingrijke kinderen, die naar het voorbeeld van de volwassenen een eigen handeltje wilden opzetten?

Onze duik in het verleden en de herinneringen van velen heeft op deze vraag (nog) geen uitsluitend gebracht. Maar dat is niet erg. Wat die vele verhalen wel aan het licht brachten, zijn de mooie tijden die jong en oud, meisjes en jongens, aan het strandbloemenspel beleefd hebben en nog steeds beleven. Want een strandbloemenwinkel, dat is geen eenmanszaak. Het is daarentegen een familieaangelegenheid, waaraan iedereen meewerkt, volgens zijn eigen sterktes en interesses.

We hopen dat dit project de strandbloementraditie een duw in de rug geeft en ook verder verspreidt. Zodat het strand nog vele zomers in bloei kan staan.

STRAND IN BLOEI

of hoe groeien strandbloemen aan onze kust?

Vertelnamiddag in De Strandjutter in Blankenberge, 22 juli 2016.

Vertelnamiddag in de bibliotheek van Middelkerke, 26 juli 2016.

WEET JE NOG? I VERTELNAMIDDAGEN In juli en augustus 2016 organiseerden we vertelnamiddagen in ontmoetings- en woonzorgcentra in Middelkerke, Oostende, De Haan en Blankenberge. Iedereen kon er herinneringen over zijn of haar ervaringen met strandbloemen delen. Als opwarmer kregen de aanwezigen de bekroonde kortfilm *Der Kreislauf* van Katrien Vermeire te zien, een vertederende film over kinderen die tijdens de vakantiemaanden aan zee de tijd verdrijven met het verkopen van zelfgemaakte strandbloemen. Een half uur lang konden de aanwezigen in gedachten met de voeten in het zand verpozen, en rustig kijken naar kinderen en hun strandbloemenwinkels. Daarna riepen we hun herinneringen op. We vroegen hen of ze tijdens hun jeugd strandbloemen maakten, hoe en waar ze dat deden, welke materialen ze daarbij gebruikten, hoe hun kraampje eruit zag en met welke schelpen ze betaalden. Het is mee dankzij de vele getuigenissen van de bewoners van De Strandjutter (Blankenberge) en De Boarebreker (Oostende) en de bezoekers van De Kerklommer (De Haan) en de bibliotheek van Middelkerke dat we deze teksten konden schrijven.

KUSTERFGOED werd in 2015 opgericht door de gemeenten Middelkerke, Oostende, De Haan en Blankenberge. Sinds 2020 maakt ook Bredene hier deel van uit. De erfgoedcel zet zich in voor het roerend en immaterieel erfgoed in deze gemeenten.

'Erfgoed' is een verzamelbegrip voor alles wat we van vorige generaties overerven en wat we het bewaren waard vinden. We nemen het over, dragen er zorg voor en geven het door, omdat wij er als gemeenschap of persoon belang aan hechten. Erfgoed vertelt ons iets over de huidige maatschappij en over onszelf. We beleven het en het geeft onze identiteit mee vorm.

Als erfgoedcel Kusterfgoed ondersteunen we de lokale erfgoedzorgers en -liefhebbers bij hun werking en projecten om dit erfgoed voor de toekomst te bewaren. Daarnaast werken we ook in samenwerking met diverse partners eigen projecten uit, zoals *Strand in bloei*, om het lokale culturele erfgoed in de kijker te zetten en iedereen de kans te geven om ietwat minder bekend erfgoed te ontdekken en door te geven.

BIBLIOGRAFIE

MONDELINGE BRONNEN

Getuigenissen vertelnamiddag in De Strandjutter in Blankenberge (22 juli 2016)

Angèle, Gaby, Marie-José, Simonne

Getuigenissen vertelnamiddag in de bibliotheek van Middelkerke (26 juli 2016)

Agnès, Colette Louwagie, Lucienne Stubbe, Noel De Beuckelaere, Tineke, Ronny Van Troostenberghe als gespreksleider vertelnamiddag & voorzitter Heemkring Graningate

Getuigenissen vertelnamiddag in De Kerklommer in De Haan (29 juli 2016)

Nicole Bogaert, Dani, Eveline Laridon, Janke Timmerman-de Vries

Getuigenissen vertelnamiddag in De Boarebreker in Oostende (4 augustus 2016)

Yolande Deboysere, Denise Molleman, Solange Vanheule, Jeanine Vlieting, vrijwilligster Annie Storme

Interviews

Paul Top (23 juni 2016), Martine Vandermaes (13 juli 2016), Germaine en Kathy Belpaeme (30 juli 2016), Simonne Masson (1 augustus 2016), Cecile via Carine Houwen (2 augustus 2016), Chris Dumon (2 augustus 2016), Dirk Vantorre (2 augustus 2016).

GESCHREVEN BRONNEN

Boeken en artikels

Sylvia Birnbaum, *Sylvia's story: a memoir*, 2013 (vertaald uit het Engels door Manon Dekien). Online raadpleegbaar op <http://wildmannbirnbaum.com/oostende-1938-1939/>.

Stephen Buchmann, *Bloemen. Een cultuurgeschiedenis*, Amsterdam, Atlas Contact Uitgeverij, 2016.

Marc Constandt, *Kinderen maken de kust*, Middelkerke, Gemeentebestuur, 1997.

Jeroen Cornilly, *Van Kykhill tot Zwin: 67 kilometer Kusterfgoed*, Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 2006.

Diane De Keyzer, *Met Madame aan zee. Meesters en meiden in de villa's aan de Belgische kust (1900-1940)*, Leuven, Van Halevyck, 2006.

Nancy Fockedeij, 'Kleur en fleur op het strand' in *De Grote Rede* 19, 2007, p. 13-19.

David Fraser, *Wars and shadows: memoirs of General sir David Fraser*, Allen Lane, 2002.

Dietrich Kirsch en Jutta Kirsch-Korn, *Canteleer hobbyboekjes: bloemen van papier*, 1979.

David Stuyck en Marc Constandt, *Kusthistories. Vakantie aan zee*, Tielt, Lannoo, 2009.

Ingrid Van Damme, 'De kauri als handelsmunt', 2007. Online raadpleegbaar op <http://www.nbbmuseum.be/nl/2007/01/cowry-shells.htm>.

Roger Vanderleyden, 'Schelpengeld', in *Jaarboek EGMP*, 1984, p. 211-216. Online raadpleegbaar op http://www.egmp-vzw.be/Pdf/jaarboeken/1983%20-%201989/JEGMP_1984_16.pdf

Karin Van Hoorick, *Bloemen aan het strand*, Ekeren, 2003 en *Feest op het strand*, Ekeren 2004.

Mark Van Tongele, *Gedichten*, Tielt, Lannoo, 2005.

Katrien Vervaele, *Een anjelier van papier*, Brugge, die Keure, 2015

Websites & blogs

www.kleenex.nl/geschiedenis-van-kleenex/
www.marinespecies.org/aphia.php?p=taxdetails&id=216874
www.kerygma.be/2013/08/24/het-zaagje.htm
www.livingbythesea.be/papieren-bloemen-kust/
www.letsoostende.vsbnet.be/
www.delpher.nl/

Correspondentie

François Driessens via archivaris Pieter De Schoolmeester (16 juni 2016), Katrien Vervaele (5 juli 2016), Jan Vanquathem (7 juli 2016), Celina Caprara (13 juli 2016), Hans Coene (29 juli 2016), Jan Seys (29 juli 2016), Eva Vandenbon (3 augustus 2016), Simonne Vanhaverbeke via Katrien Vervaele (4 augustus 2016), Riet Van Loo (6 augustus 2016).

AUDIOVISUEEL MATERIAAL

Flowers that fade not, British Pathé, 1922. Online raadpleegbaar via <http://www.britishpathe.com/video/flowers-that-fade-not>

Audiovisueel materiaal collectie Huis van Alijn, 1951-1966.

Strandverhalen i.k.v. Digitale Week 2007, bibliotheek Oostende. Online raadpleegbaar via <https://www.youtube.com/>

Katrien Vermeire, *Der Kreislauf*, 2014

HERKOMST FOTO'S

(respectievelijk van links naar rechts, van boven naar onder)

- p. 1: collectie Ronny Van Troostenberghe; © Eva Cateeuw; © Katrien Vervaele; collectie Ronny Van Troostenberghe; © Nicolas Vermoortele.
 p. 2: collectie LECA.
 p. 3: collectie De Plate; © Veerle Meul; collectie Maria Heyvaert; collectie Erfgoedhuis Kortenberg.
 p. 4: collectie Huis van Alijn; © Maurice Antony 300726-8; collectie Erwin Mahieu; collectie Huis van Alijn.
 p. 5: collectie Paul Top; collectie Erfgoedhuis Kortenberg.
 p. 6: collectie Ronny Van Troostenberghe; collectie Ronny Van Troostenberghe; collectie Magda Wellens; © Eric Van Hulle via delcampe.net; © Nicolas Vermoortele.
 p. 7: © Katrien Vervaele; © Marleen Cootmans; © Delphine Marchant; © Inge Arents; © Martine Verhaeghe; © Myriam Verhaeghe; © Veronique Bosquart; © Nicolas Vermoortele; © Nicole Cocquyt; © Sophie De Bock; © Paula Van Hoeymissen; © Virginie Casier; © Suzanne De Troyer; © Suzanne De Troyer; © Kim Rommelaere; © Ingrid Dobbelaere; © Katrien Vervaele; © Kyna De Ceulaer; © Philippe Vermeersch; © Kris Lagast; © Sara Heynincx; © Kris Lagast; © Ingrid Dobbelaere; © Sammy Ferret; © Claire Van Baelenberghe; © Lotte Cools; collectie Magda Wellens; © Kris Lagast; collectie Magda Wellens; © Paula Van Hoeymissen; © Suzanne De Troyer.
 p. 9: collectie Martine Meire.
 p. 10: collectie De Haan; collectie Chris Dumon; serie Nieuwpoort: collectie Celina Caprara; serie Wenduine: © Kusterfgoed;
 p. 11: Kaurischelp: collectie Museum van de Nationale Bank van België; Olivancillaria nana: © Femorale.
 p. 12-13: fotoband: Collectie Huis van Alijn; © Laurence De Bolle; © Katrien Vervaele; © Astrid Van Keer; © Jan Haspelslagh; © Kusterfgoed; © Charlotte Vanblaere; luciferdoosje: ©Kusterfgoed.
 p. 14: collectie Ronny Van Troostenberghe, © Kusterfgoed, © Kusterfgoed.
 p. 15: © Virginie Casier.
 p. 16: © Kusterfgoed; © Kusterfgoed; © Sofie Defever.

COLOFON

Strand in bloei is een eenmalige uitgave in het kader van het gelijknamige project over de strandbloemen-traditie aan de Belgische kust.

V.U.: Hilde Veulemans

Concept en uitvoering: Erfgoedcel Kusterfgoed

Contact: Wandelaarkaai 7/61, 8400 Oostende / 059 341 449 / www.kusterfgoed.be / info@kusterfgoed.be

Vormgeving: Laurence Kalman - www.kalman.be

Redactie: Roel Daenen | Beeld & Verhaal

Partners: de gemeenten Middelkerke, Oostende, De Haan en Blankenberge

Met dank aan alle getuigen en vrijwilligers, Bibliotheek Middelkerke, Heemkundig Centrum De Benne, Heemkring De Plate, Heemkring Graningate, Heemkring Tussen Noordee en Noordzee, Huis van Alijn, Katrien Vermeire, LECA, Ontmoetingscentrum Kerklommer De Haan, Resonant, Sincfala, VLIZ, Westhoek Verbeeldt, Woonzorgcentrum De Boarebreker Oostende, Woonzorgcentrum De strandjutter Blankenberge.

Vlaanderen
verbeeldt werkt

Meer weten over erfgoedcel Kusterfgoed? www.kusterfgoed.be